

A jelzálogi terhek fólvétele és az agráriusok.

A horvát kérdés fejtegetése többé nem vonzza a publikumot s így a Pesti Napló elnyúlt begüdjén újra az agrár-kérdés kopott nótájára gyujtott rá. Ez a nóta tetszett, a mig új volt, de az óta rájött a közönség, hogy motivumai régiek, ismeretek a minden áron való ellenkezéskedés megkezdése óta: alaphangja a tájékozatlanság és csúsrés-csavarás a változat.

A »Pesti Napló« október 19-ki száma megdicséri az osztrák kormányt, mert »elrendelte a telexkönyvi állapotok statisztikáját s dolgoznak Bécsben erősen, hogy minden országrészre beszerezék az adatokat, melyekből itélni lehet a földfelszárts, eladósodás, birtokváltozások, gazdasági haladás vagy hanyatlás felett E tényből a »Pesti Napló« vádat kovácsol a magyar kormány ellen, mintha az ugyanezen tekintetben nem tenne semmit.

A »Pesti Napló« agráriusának tudnia kellene, hogy a magyar kormány igenis munkába vette a földbirtok statisztikájának elkészítését a legszelebb alapon; tudnia kellene, mert e részben minden intézkedés a legnagyobb nyilvánosság mellett történt. Tudnia kellene, hogy a képviselőházban az 1882-ki budget tárgyalásakor nyilvánult óhajra az orsz. stat. hivatal nagyrődemű főnöke, Keleti Károly terjedelmese emlékiratot készített a jelzálogi terhek fólvételeiről, a mely emlékirat megjelent a »Közgazdasági Értesítő« 1883. február 22-iki számában. E jelentés tárgyalására a földmívelési miniszter tágkörű értekezletet hívott össze, a mely alapos tárgyalás után megbizta a statisztikai hivatalt, hogy a jelzálogi terhek fólvételeinek eszközésére tegyen konkrét javaslatokat.

Az országos statisztikai hivatal főnöke, Keleti Károly a »Nemzet« szept. 16. és 17-ki számaiban ismertette azon módozatokat, a melyek mellett ezen fólvétel végre fog hajtatni. E javaslatok az egész szakszűkönség osztatlan elismeréssel fogadta, mert általa Magyarország oly részletes és megbízható adatok birtokába fog jutni a földbirtok megterhelhetésére nézve, a milyeneknél egyetlen egy állam sem rendelkezik. E fólvétel eredményei mindenestre jobb lesznek, mint azon fólvételé, a melyet a Pesti Napló agrárius oly fennen dicser, holott annak hiányait az osztrák statisztikai hivatal vezetője, Inama-Sternegg, maga elismerte.

A földbirtok megterhelhetése statisztikájának elkészítése nagy munka lesz, a melynek költségei is tetemesek. Ez indította az országos statisztikai hivatalt arra, hogy előbb kilencz királyi törvényszék területén próbafelvételt eszközöltesen, nehogy a szükséges tapasztalatok hiányában a fólvételbe oly hibák csuszszanak be, a melyeknek reparálása később nem állna senkinek hatalmában. E próbafólvételekről pár hét előtt hoztunk hírt s akkor meg is nevezttük azon törvényszékeket, a melyeknek telexkönyvi hatóságainál e fólvételek már folyamatban vannak.

A »Pesti Napló« tehát megdicséri az osztrák kormányt azért, hogy a jelzálogi terhek statisztikájának elkészítését munkába vette és elhallgatja, hogy ugyan azt teszi, még pedig alaposabban, a magyar kormány, elhallgatja pedig azért, hogy az osztrák kormány eljárásából vádat kovácsolhasson a magyar ellen.

Ezen incidens alkalmából nem fogunk a »P. Napló« agráriusával vitázni a fölött, vajjon az osztrák kormány megérdemli-e azt a dicseretet, melyben Taaffe-t részesíti, szemben a magyar kormánnyal. Átadjuk a szót egy olyan férfinak, a ki minden agrarius előtt nagy tekintély s a ki különösen inspiratora volt az osztrák és magyar agráriusoknak. E tekintély dr. Meyer Rudolf, neve nem lesz ismeretlen a »P. Napló« előtt sem.

Meyer Rudolf a következőleg ír »Heimstätten- und andere Wirthschafts-Gesetze« című művének 560. lapján az osztrák kormányról, conservatívokról és agráriusokról: »Midőn később az ellenzékéről a kormánypártra jutott, — t. i. a conservatív párt —

mégis segített megszavazni a közönséges védvámot, még a legszükségesebb élelmi cikkre is és a magasabb pénzügyi vámoakat, a németországi conservatív és centrumpárt példájára. Ha szabadelyi újságok és képviselők engem tesznek felelőssé a jelenlegi német vagy osztrák gazdasági politikáért, mert általa ezen vagy azon rendszabály keresztül vitetik, a melyt én is ajánlottam, akkor keserű igazságtalanságot követnek el velem szemben. Az én rendszeremet mint egészét kell keresztül vinni, a mint a liberális rendszert keresztülvitték, vagy pedig abba kell hagyni. Az nem tőr el eclecticismus. Egy vagy több intézkedésének keresztülvétele csak onthonthat a helyzetben. Ausztriában az ugynevezett conservatívok csunya játékok üttek velem. Hallgatag túrték, a mig az ellenzék volt, hogy a munkásoknak és kis polgároknak és birtokosoknak reformokat helyeztem kilátásba azon esztre, ha az ugynevezett conservatívok többségben lesznek. A nép bizott és még mindig bizik bennem. Ezt elég ügyesen zsákmányolták ki. De most más oldalról fuj a szél! Azok az urak, miniszterek, helytartók, tartományi főnökök és is ten tudja, mik lettek és az általam kilátásba helyezett socialis reformok közül csak az ipar-törvény reformja van ügygyel hajjal keresztül vive, mely azoknak a conservatívoknak nem kerül egy krajczárjukba sem, mert a kézműveseknek maguknak kell az ipar organisatiójának költségeit fedezni és maguknak kell a pénztárakat megtölteniök. — No, ezen conservatívok népszerűsége is eltűnt már, s ök is részesülni fognak abban a megérdemlett tapasztalatban, hogy ök is, bár akaratlanul, de igen sikeresen dolgoztak — pour le roi de Prusse. Bocsánatért esedezem Ausztria népeitől, hogy jó-hiszeműleg fedésbe ejtettem és remélem is azt megkapni, mert az új, antisocialis, pseudoconservatív, tisztán a kapitalisticus Taaffe-Dunajewsky-Falkenhayn-Rappaport-féle politikában én nem vettem részt.«

Ime így ítélt az agráriusok főszóvivője arról a politikáról, a melyet a »Pesti Napló« agráriusa követendőnek talál, a tanuló megczafolja a mestert, lelkesül azért, a mit a mester elítél. Bizony-bizony igazza van Meyer Rudolfnak, a midőn azt írja az agráriusokról: »Gestehe wir es nur, wir sind »geistig arm, und haben deshalb, auf Grund der Bergpredigt, gegründete Aussicht — dass das Himmelreich unserer sein wird.«

H. F.

Az orientalisták VI. nemzetközi congressusáról.

Goldzheher Ignácztól.

Nem hiszem, hogy van iszlámnal foglalkozó orientalista, ki a leydeni egyetem iránt hállára ne volna kötelezve. Ez egyetem rejti ugyanis kincsei között a híres »Legatum Warnerianum«-ot, egy nagybecsű gyűjteményt, mely a mint egy nemes holland hazafi bőkezűségének közönsi eredetét úgy, mint máig a könyvtár igazgatóságának határt nem ismerő liberalismusa folytán tétetik gyimölcsözővé az európai tudomány számára. Warner Levin (szül. 1619, megh. 1665) a leydeni egyetemről keleti tanulmányok kedvéért Konstantinápolyba küldetett ki. Elettének java részét a Bosporus partján és a Kelet egyéb városaiiban tölté, hol iradalmi tanulmányait kereskedelmi és diplomatiiai hivatásával kapcsolta egybe. Nemzetének e téren számos szolgálatot tett; de gyakorlati működése közt nem feledkezett meg az irodalomról és tudományról sem. Tudományos hajlmainak legmaradandóbb emléke egy nagybecsű kéziratokból álló könyvtár, melyet nagy gondal, izfessel és szakértelemmel gyűjtött évtizedeken át és mely alkotó részeinek régisége és belső becsé által fólje emeli e gyűjteményt némely más könyvtár külterjedelmere nézve ugyan bővebb kéziratthalmazainak.

E gyűjteményt Warner a leydeni egyetemnek ajándékozta és gazdaság pénzhagyományát örök időkre biztosította az általa alapított könyvtár folytonos ki-egészítését és bővítését, egy szóval haladását.*

Mig egyéb, és különösen áll ez némely angol

*) Levini Warneri d. e. r. e. b. u. s. Turcici epistolae inedite edidit G. N. Du Rieu (Lugd. Batav. 1883.) E munka most a congressus alkalmából tétezt közzé.

könyvtárról, a kutatóra nézve kényelmetlen feltételek által nehezítik meg az általuk tudományos használat végett kölcsönözni szokott kéziratok tanulmányozását, addig a Legatum Warnerianum igazgatósága, e könyvtár fennállása óta tulvete magát minden aprólékos pedantismussal, határtalan liberalizmussal törekedik a tudósok igényeinek eleget tenni és tudományos céljaitak előmozdítani. Minden komoly munkás bizton számíthat a leydeni könyvtárra, mely az összes keleti kéziratgyűjtemények között a leghozzáférhetőbb, az írők és tudósok iránt a legbizalmasabb.

Aligha van, mondom, Európában muhamedán kutatókkal foglalkozó tudós, ki a Legatum Warnerianum szivességét több ízben ne tapasztalta volna; és ezért általános volt az öröm az orientalisták kis republikájában azon bir hallatára, hogy a VI. nemzetközi congressus alkalmat ad nekik hállás hódotlaktat bemutatni a kis holland város azon intézetének, mely a keleti tudományok több évszázadot át egyik leghathatóbb előmozdítójaként bizonyult. Magam, megvallo, kettős örömmel vettem a vallás- és közoktatásügyi Nagyméltóság u. kir. miniszterium részéről azon kitüntető megbizást, melylyel e congressusok kiktüdeni méltoztatott. Mert azon lekötelező szivesség kivül, melyet szakértésaimmal együtt a leydeni könyvtár részéről egyfolyton élvezek, engem Leydenhez még ifjabb éveim személyes emlékei is fűznek. Itt tölttem az egyetem nagybíró tanárai és távol külföldi országokból odagyúlt fiatal tudósok társaságában az 1871-iki év jó részét. Jól esett lelkelemre, a kezdő törekvés idejével kapcsolatos emlékeket feleleveníthetni szellememben.

I.

Heemskerckur, Holland belügy-miniszter — ez intézi a tudományos ügyeket is — ki az orientalisták VI. nemzetközi congressusát a holland kormány nevében megnyitotta és Kuenen tanár, a congressusnak előnye, megnyitó beszédeikben nem térhettek ki azon kérdésre elő, hogy ugyan mily körülmények tulajdonított azon sok tekintetben feltűnő tény, hogy ily tekintélyes nemzetközi gyűlések ép a kis Leydent választotta VI. sessziójának székhelyéül? Hisz ily nagy nemzetközi összejövetelek rendszerint nagy világvárosok felé irányulnak joggal. Pedig Leyden nem vételkedhetik sem Párisal, sem Londonnal, sem Szt. Pétervárral, sem Florenczcel, a hová e hatodik congressus elődei (1873, 1874, 1876, 1878, 1881) gyűlékeztek volt, sem pedig Béccsal, mely a VII. congressus alkalmával (1886) fogja vendégszeretével kitüntetni a keleti tudomány művelőit. Leyden a szó legszorosabb értelmében a kis város összes attributumai val felruházta s tán tudományos gyűjteménye kivül nem büszkélkedhetik semmivel, a mi Európa művelt államainak központjait, művelt utazó szemében érdekessé tehetné. S miért választották éppen ez apró polgári viszonyokat mutató kis egyetemi várost egy nemzetközi összejövetel célzópontjául? Miért kerültek a nagy residentiákba, és mi volt oka különösen annak, hogy két világrész orientalistái osztatlan tetszéssel fogadták két évvel előzött azt a hírt, hogy a legközelebbi rendez-vous Leydenbe hívja öket?

Erre a kérdésre a két előnk egy értelemben adta meg a feleletet. »Leyden városának e kitüntetése nem egyéb, mint a tudós világ hódotlata azon nagy érdemek iránt, a melyeket Leyden egyeteme a keleti tudományok terén szerzett.«

Ha csak fűtő pillantást vetünk a leydeni egyetem nagy hagyományára, ugy a nagy nevek és nagy tudományok tettek oly sorozata tárul élénk, melyeknek értékét a tudományok történetében még csak fölleltesen sem ismertethetném meg e tárczacikk keretében. Nem csekély vakmerőséggel járna, ha mindazon tudományos tényeket, melyek az egymás után következő nemzedékekben oly nevekhez, minők, hogy csak a legdisztesebbeket említsen, a Scaligeré, Goliusé, Erpeniusé, a három Schultensé, Hamakeré, Junybolleé, Dozyé, Kuenené és De Goejeé fűződnek, egy pár rövid vonással akarnám ecsetelni. Csak két körülményt akarok itt különösen kiemelni. Az egyik a következő: A leydeni egyetem fényes múltja és jelene a keleti tudományok terén lényegesen különbözik egyéb, különösen német egyetemek e téren kivívott dicsőségétől. Mig emezekben nagy nevek azok, a melyek az egyetem történetének fénypontjait képezik és nagy tudományos alkotások, melyek e nevek halhatatlanságának jogzomté képezik, addig Leydenben is nagy nevekhez és nagy alkotásokhoz nagy hagyományok fűződnek. A leydeni egyetem nagy munkája — természetesen itt csak a keleti tudományokról szólok — a leg-

utolsó három évszázadban történeti fejlődést mutat élénk, melynek egyelműsáton következő mozzanatai tudatos és következetes haladást képviselnek.

Ezen fejlődő haladás a hollandi orientalis tudományok oly egységét és folytonosságát kölcsönöz, melyet bármely más európai ország keleti tudományában hiába kerestünk. A leydeni egyetem nagy tanárainak munkái az egyelműsáton következő nemzedékekben láncszemekként fűződnek egymáshoz. Egyiknek tevékenységét sem közönsi keletkezését a véletlennel vagy pusztán személyes hajlammal s előszeretettel: az utódnak munkája az elődénél alapján létesül. Ezért szólnak a holland, vagy szorosabb értelemben véve, a leydeni orientalista iskoláról. Ez iskolának p. o. egyik ténye: az arab lexicographiának biztos alapra fektetése; az irodalomnak minél többoldalú kritikai átkutatása a szótár tökéletesítése kedvéért; a szóhasználat jelentéstörténeti felderítése az irodalom és stilus történeti átbuvárlása alapján. E munkát Golius, az arab szótáriróadalom alapítója kezdi meg Hollandiában, azóta minden leydeni orientalista e feladatot bármely philologiai munkájának egyik szempontját tekinté. Minden kritikai szövegkiadás mellett — és a leydeni egyetem tanárai és tanítványai e téren óriási eredményeket mutatnak fel — ott találjuk a kiadott szöveg szótári és jelentéstani eredményeit, melyek az arab szótár tudományos megalapításának megbecsülhetetlen adalékait képezik. Így a leydeni iskola nem elég elhunyott nagy orientalista Dozy, azon óriási historiai munkák mellett, a melyeket elvégezett, a leydeni iskola e feladatát, soha sem téveszté szem elől »Supplément« című két nagy quarto-kötetben a Golius által kitűzött és nemzedékekben át következetesen folytatott tudományos iránynak e korszak számára levonta eredményeit. Ez csak a sokból kiesett egy példa azon állításomra nézve, hogy a leydeni iskola a tudományos munka folytonosságát képviseli azon tudományos atomismussal szemben, melyet e tekintetben más országban tapasztalunk.

Külön munkát igényelne, ha fel akarnók sorolni azon nagy kezdeményezéseket, melyeket a tudomány világ a leydeni iskola ily szellemben induló tanulmányainak köszön, azon eszméket, melyekkel az orientalis kutatásokat termékenyítette, azon tudományágakat, melyeket az orientalis philologiai belül megteremtett. E tudományok számos korszakot alkotó tényei egyenesen a leydeni egyetemnek, tanárainak és tanítványainak, közönsiki létesüléstüket. A nagy Schultens legelőször mutatta ki nagyobb összefüggésben azt a nagy hasznót, melyet a bibliai tudomány az arab nyelv és irodalom tanulmányából mérhet. Öt előtte dilettans szárnypörögletes volt mind az a mi e téren történt. Ily névleg érdemes össezehasonlító sémi nyelv tudomány voltaképpen csak a Schultens iskolájában született meg. Következtes haladás és az arab irodalomba való mindig alaposabb meg alaposabb elmélyedés aztán ugyancsak a holland iskolában az arab irodalom tanulmányai felzabardította a theologiai való összefüggéstől. Az anyag, melyet egybegyűjtenők sikerült, szükségessé tette az arab philologia és irodalom önálló tárgyalását, mely azt felszabadította régi alárendelt függő helyzetéből. Megszűnt ancilla theologia e lenni. Ez is a leydeni iskola érdeme. Az arab és általan a mohamedán irodalom tanulmányának e függetlenítése óta a leydeni iskola bámulatos szorgalommal neki ment azon nagy kincsek feltárásának, melyeket a leydeni egyetemi könyvtár az ugynevezett »Warner-féle hagyatékban« bir, mely köré csoportosult természetesen a hollandi orientaliszták munkája. A mindenkor »Interpres legati Warneriani« és az »adjuutor interpretis« — így nevezik a Warner által hátrahagyott kincsek öröit — e kincseknek nemcsak őrzését és hozzáférhetővé tését ismert feladatuknak, hanem a bibliographiai irodalom mintáit képező bő katalogusok közzétételével a gyűjtemény legjelentékenyebb munkáinak kiadását is. De azért irigység nélkül nézték, sőt a legnagyobb részben előtt is segítették, hogy e munkájuk dicsőségében külföldiek is osztozzanak.

A mint egyrészt nem téveszték szem elől a Golius által megindított, a nyelvkincs alapos felkutatására irányuló törekvést, úgy másrészt a leydeni iskolából kikerülő szövegkiadások, mind azok, melyeket ez iskola maga végzett, mind pedig azok, melyek befolyása alatt létesültek, a tudományos munkának egy magasabb célzt tűttek ki: az ugynevezett reális ismeretek bővítését. Ha majdan azt fogjuk mondhatni, hogy a keleti nyelvtudomány ugyanazon magas színvonalra emelkedett, mint a klasszika philologia: ugy ez eredmény elérésében nem csekély érdemet kell majd tulajdonítani a leydeni

iskolának. Nevezetesen a khalifatus történetére és a mohamedán kelet földrajzára nézve oly sokat köszönünk azoknak a forrásmunkáknak, a melyeket ez iskola kiadott, és a melyeknek világga bocsátása az ő kezdeményezésére folytán létesült, hogy csak mióta e szövegeket birjuk, szólhatunk hozzá komolyan és alaposan az iszlám történetéhez és a keleti világ történeti geographiájához. Mily nagyszerű vállalatok a Bibliotheca geographorum arabicorum, melyet De Goejenek köszönünk és az iszlám legrégibb annalistájának, a I-T a b a r i-nak nagy chronicájának, melynek folyamatosan levő kiadását a nevezett tudós vezérelte alatt a szakemberek egy szövetkezete eszközölte. Csak e nagyfontosságú régi forrásmunka tanulmányozása teszi lehetővé, hogy majdan az iszlám első idejének kritikai történetét megírhasssák. Valamint így egyrészt előmozdították az iszlám kezdő korának tisztá és pozitív alapon nyugvó ismeretét, úgy másrészt a leydeni iskolából került ki azon nagyszámú munka, mely legelőször dolgozta fel historiai méltósággal az iszlám történetének ugyszólván derekát, a muhamedán műveltség világtörténeti hatásának fénykorát: a nyugati, főképpen spanyolországi iszlám történetét. Mindenki ismeri Dozy-nak, a folyó évből enyvel jules történetének és orientalistának nevét. E tudós egymaga hordta vállain az iszlám története e legfontosabb részének egész terhet. Ö ugyszólván egymaga bocsátotta közzé azon sokszor bonyodalmas szövegeket, melyekből a spanyolországi arabok története konstruálándó volt, és miután az Európa külföldi könyvtáraiban szétszórvá volt anyagot egybegyűjtötte, s a szó legszorosabb értelmében tégát tégálára rakott, és e munkára a legaprólékosabb lelkiismeretességet és gondot fordítá, felelekedik a historiai művészet magaslatára és a »Histoire des Musulmans d'Espagne«-ban oly alkotással gazdagítja a történelmi irodalmat, melyet méltán említenek a jelenkori historiai irodalom legnemesebb és legregebbek képviselői között. E tekintetben Dozy a leydeni iskolának az iszlám történetére vonatkozó törekvéseit a teljesülésté pontjára emelte, valamint, mint láttuk az iskola lexicographicus irányának is e korszak számára ő nyújtá betetőzését.

E nagy férfúnál alig állíthatnak volna tekintélyesebbet és méltóbbat az orientalisták VI. nemzetközi congressusának élére. De a kegyetlen halál kiragadta őt tudós társainak sorából. A congressuson csak necrologia és egy, a gyűlékezést számára írt munkájának felolvása helyettesíté személyes megjelenését, mely e tudós társulatnak anyai fényt volt kölcsönözndő. Az előki tisztasz Dozy elhalálozása után Kuenen Abraham-ra szállott, oly férfura, kinek dicseretét nem mondatni nagyobb, mint azt, hogy e nagy tudósok világrészölő tudományát csakis az a szerénység mulja felül, mely jellemét a tudós jellemnek példányképvé emeli. Kuenen nevéhez fűződik az újabb leydeni iskola dicsőségének egyik legfényesebb mozzanata: a bibliai kritika új korszakának megnyitása. Azon irodalom- és vallástörténeti fellogás, melyet a német Graf kezdeményezése után e szellemes tudós az ő testamentumai bibliai könyvek kritikájára terén legelőször bonosított meg egész általánososságban, eleinte csakis a holland tudományban birt elterjedni, de az utóbbi években a németek által is felkaroltatott (Wellhausen) s még az conservatív angolok között is, hol Colenso püspök iratai már régebben előkészítették útját, igen alapos követői (p. W. Robertson Smith) akadtak. E kritikai fellogás, mely e tudományok addigi eredményeit gyökerestől felloggatta és melyet eleinte szerényen hypothesisnek neveztek, ma az ő-testamentumai komoly irodalomtörténet és kritika uralkodó tanává emelkedett. Sajnos, hogy közöttünk alig foglalkozik valaki a régi irodalomtörténet és általános érdekt fordulatának tanulmányozásával és ismertetésével. (Tudtommal nálunk eddig csak Kovács Odőn foglalkozott velem egy előlvasásra méltó tanulmányában.)

Az államszolgálat jogi természetéről.*)

Az államszolgálat vagyis helyesebben államszolgálati viszony jogi természetét fölött a jog- és államtudósok véleményét szérgezzük.*) Azonban két főcso-

*) Mutatvány dr. Keleti Ferencnek az államszolgálatról szóló, a Magyar Ált. Akadémia Által. 100. arány díjjal jutalmazott, e napokban megjelenő pályaművéből.

*) Über diese rechtliche Natur derselben die verschiedensten, oft im schroffen Widerspruche stehenden Ansichten nicht allein unter theoretischen und praktischen Schriftstellern, sondern auch unter Geschichtsmännern und Allen im Volke, welche nach den Gründen der Verhältnisse fragen, in welchen sie sich befinden. Porchelt man nach der Ursache dieser Verschiedenheit, so wird man finden, dass die Ansichten über

A NEMZET TÁRCZÁJA.

Október 20.

A löcsei fehér asszony.

Történelmi regény.

ÖT KÖTETBEN.

Írta: Jókai Mór.

Első kötet. 5

Hatodik fejezet. Ki az a Fabriczius?

Ott áll az életnagyságu arczképe nagy aranyos rámban, az előnk szék háta mögött a falra akasztva. Ó az a Fabriczius István, a ki Löcse városát a nagy tűzvész után újra építette, a ki a jezsuiták által befalozott kincseket, drága ezüst szent szobrokat, a maga architecticai tudományával felfedezte és a városok falrejtekeiből napfényre hozta, a ki a hatalmas Máriaassy család kezéből a várostól elvett két ílut visszaperelte; a ki Löcse városát Rákóczy Ferencz hűségében megoltalmazta, s a ki nagyobb jöltevéje volt a városnak Thurzónál, mert mig ez csak borral látta el a várost, addig Fabriczius a maga bírósága alatt az írvizet biztosította Löcse számára, rejtélyes vízvezetékekkel, a minek semmi ostromzáról ellenség nem akadhat a kutforrására; maguk a városiak sem tudják a titkát.

Ezekért az érdemeiért festették őt le a löcseiek az utókor hállás emlékének.

Csak hogy ebből az arczképből alig maradt az élő alakon más, mint a rideg, kemény arczvonások, a szép vállig ömlő fekete haj tövig le van nyírva a fején, a kuruczmodra »S« betűként kunkorított bajuszok csak a tarlója berzeng; a nagy magas homlok egy koronát látszik viselni veres csillagokból, a mik nem mások, mint a maró vezikátorok helyei.

Még is ráismernek abbul a tekintetből, a mivel végig néz a belépőkön, s hideg borzongás futja el tagjaikat.

— Nos! szól az asztalnál ülő alak; — lépjenek be az urak! Mit állnak meg az ajtóban. Nem vagyok én kísértet. Nem is a kulcslyukon jöttem be; hanem a jezsuita folyosón keresztül, aminek én ismerem a kijáratát. Én vagyok Fabriczius István, a bi-

ró; — egy kissé megváltozott az arcom; hanem azért én vagyok az.

Alauda uram pedig jobb szeretete volna, ha csak maradt volna meg az a másik alak kísértetnek.

— Foglaljanak kegyelmeket helyet. Inte Fabriczius a tanácsstagoknak.

Helyet bizony! De itt csak tizenkét karszék vagyon, s ha Fabriczius elfoglalja az előnk székét, akkor Alauda uram állva marad.

Fabriczius pedig tudomást sem vesz Alaudáról, mintha nem is látná, hogy ott van.

— Számot kell kegyelmeknek adnom, hogy hol voltam, amióta eltávoztam. — Emlékszik rá kegyelmeket, minő viszontagságok akadályozták visszajövetelemet, hogy midőn a mult esztendőben a szepesi gróf hírrelten elpártolt a fejedelemtől s a császáriak részére állva, mazur csapat jaival végig pusztította felöz Magyarországot; szabad királyi városunk tanácsa engemet küldött ki Krakkóba, hogy lengyel király ő felsége előtt remonstráljak a szepesi grófnak ezen hűségese ellen. Ajándékokat is vittem magammal; tokaji borokat és arany serlegeket, amikből azokat meggyák. A király palatinusa azonban, aki nyilván meg van vesztegetve a császáriak által, ahelyett, hogy a király elé bocsátott volna, rám fogta, hogy meg vagyok bolondulva; megfogatót, megkötözöttet, s becsukatott a misericordiánusok klastromába, ahol az ördögösköt ápolják. Hogy miket szenvedtem ott? azt talán az arcom is megmutatja. Hogyan szabadultam ki ellenségeim körme közül? Ki ejtett ebbe a kelepcebe? Ezt elmondani lesz még talán egyszer idő, de ma nem ennek a napja nagyon. — Ugy látom, hogy kegyelmeket arra a híre, hogy én megbolondultam, más bírást választottak. Ezt tehették. A ki bolond, az nem lehet bíró. — Ése e szerint most két főbírája volna Löcse városának. Ez nagy zavarnak lehetne kutféje. Azonban nem lesz az. Löcse városa két bírája közül az egyik valóban bolond. — Hanem az én eszem helyén van.

— Hát akkor én vagyok a bolond! kiáltá Alauda uram felförmedve. Ezer sánczárók tele ördöggel!

— TÁti, ne káromkodj, mert megbírságnak, suttozá a háta mögöl Venczelzlau urfi.

— Te mondád, én mondom s mondja ez a protocollum, a mit ez asztalon hagytak kegyelmeket; felelt rá Fabriczius.

— A tanács határozata! erősködik Alauda uram.

— A rosszul értesült tanácsé. Én appellálok a jobban értesülendő tanácshoz. Hallgassanak kegyelmeket. Eleven emlékeztetésben lehet mindenkinek, mik történtek Munkács várának ostroma alatt? Két esztendőig védté azt a várát hős asszonya Zrinyi Ilona, mostani felséges fejedelmünknek dicső édes anyja. Hírhedett generalisok szégyenszemmel kotródtak el hasztalan vívott falai alól. Ekkor minő practicához folyamodott az árulás? A fejedelmű legbelső tanácsosa Absolon, azokat az élelmi szereket, a miket a városszony hűles előre látással egész nyáron és őszön át gyűjtött, oly módon, hogy a nép a kaszájával hól a buzát vágta, hol az ellenségé; — ez az Absolon elkezdte titokban pocsékl pazarolni. Lakoma, dinomdánom folyt éjjel és nappal, s mikor aztán az ellenség ismét körülzárta Munkács várát, akkor előállt Absolon, meg a várnagy: elmondták ijedt képpel a fejedelműnek, hogy az élelmi szerek fogytán vannak, hogy az őrség rövid időn ki lesz éhezette, s így ejtették meg álnokuk, hogy kénytelen-ségből feladja a várát, s magát és gyermekeit engedje fogságra vitetni Bécsbe. — Ennek az áruló Absolonnak a leányát vette feleségül Löffelholz generalis. Ez a császári vezér tartja most Löcse városát ostrom alatt. Jó maga ugyan Illésfalváról közelebb nem bártorkodik az ágyukon torkába nézegetni; de ismeri Munkács történetét. Ezt a történetet akarják kegyelmeket ismétlni? Áruló akarnak-e lenni Löcse városa patriciusai!

Mint a mennydörgő mennykő, ugy csapott le ez a szó a tanácsházban.

— Én, kérem szeretettel, — hebegé vékony hangon a protonotarius, csak leírtam, a mit a tanács határozott.

— Alauda bíró ur indíványozta, — mondá a kamarás, a fejét a palástja gallérlájába huzva, mint a töviskecs állat.

— Én ellene mondtam! sietett nyilatkozni, mellet lúve, a legközelebb ülő senator.

— Nagy vitánk volt miatta! bizonyítá a harmadik; és így sorba valamennyien. — Ez valóban helytelen. — Letorkolták az embert! stb.

De Hortisnak csak nyitva maradt a szája bámulatában, ha mind kimentik magukat, még utójára ő marad benne a gyanuban.

— Ha ez a határozat az egész tanács akarata ellen hozott, akkor ez semmi és semmi! — mondá Fabriczius, s fogván a verespajbászt, keresztet huzott a protocollumon végig, egyik szegletétől a másikig.

— Menjünk innen, Venczelzlau! — hörgé rekedt hangon e megszégyenítésre a másik bíró, Alauda uram. De Venczelzlau már akkor nem volt ott; ő, a mint látta a rossz fordulatot, rögtön elbliczelt onnan, magára hagyva az őreget, — a ki aztán gombos pálczájával nagyokat ütve a pádimentumra, rengó léptekkel hagyta el a tanácsstermet, odakinn jobbra balra taszálva a »prosit Sylvester«-rel gratuláló polgárokat. Lenn a piacon, a mint az ostromcsarnokból kilépett, éppen akkor tolták keresztül az utjában a sánta astrologust, Kornides doctort.

— Nos, Alauda uram! — hát mit mondott a kétféju gyermek? — kiáltá rá csufondósan a doctor.

Alauda uram csak akkor vevé észre, hogy a senátóri német tunika még most is rajta van. Mérgesen tépte le azt magáról, s botjára göngyöltve, odadobta a silbakon álló hajdu fejéhez s aztán dupla léptekkel vágatott a piacon keresztül diagonális vonalban a Thurzó hához.

Odafenn a tanácssteremben pedig mindenki sietett gratulálni Fabriczius uramnak (ki szivből, ki szinből). Urán tekintély volt e Löcse városában, hogy a puszta megjelenése minden ellenmondást lehetlenné tett.

— És most — igazítsuk ki a tanács határozatát, — mondá Fabriczius bíró. — Mert nagyon helyes határozat az, hogy a várost védelmező hadsereg generalisa és főtisztjei új esztendő napján rangjukhoz és a helyhez illőn megvendégtellessenek. Csupán csak az étekgazsok helyreigazitandók. A vendégséghez fel fog szolgálatni ugyan a füstölt hus és fekete kenyér, egy kancsó fehér sörrel együtt, a minő a táborban fekvő katonáink között kiosztatik; s hogy

a vendégség pompájának is meg legyen adva a módja; az evészközöket szolgálatossá ki De Hortis senator aram; minden férfi számára egy spanyol pengéju kardot és egy percussiósi pisztolyt, a miben úgy látszik, hogy a mi vendégeink szükkölködnek. Talán meg fogják a példabeszédét érteni. Mert tudja azt mindenki nagyon jól, hogy a milyen rettentetlen vitéz bajnok ez a mi táborunkunk, báró Andrassy István a csatában, ha egyszer hozzáfogott a verekedéshez: épp olyan megmozdíthatlan vitéz a boros asztalnál; ha egyszer oda bevette magát; s ugyan el nem hagyja a helyét, a mig minden embert az asztal alá nem ívott. A miért is Bercsényi Miklós fővezér uram ő kegyelme nem is hívja őt másképpen, mint »Kocsmagenerális.« Ha ez elkezd mulatni, abba nem hagyja száz ágyudurrogásért. S szép asszonyt csokolgatni csaknem olyan gyönyörűség neki, mint ellenség vérében gázolni.

A tanács uram mind rábólintá a fej